דְּמֶתְעֲבֵל קְטָרֶייהוּ – פעמים ניתר הקשר שלהם ומתפרק מאליו, והבא ליטול, לא נטל אלא כיס אחד והלך לו, והמנה שנמצא שם הוא של מעשר שני שהונח שם בתחילה, ולכך יש לנהוג בו דין מעשר שני:

* * *

שנינו במשנה: זימן גוזלות בְּתוֹךְ חֲמִשָּׁה, וכשבא ליטלם מָצָא גוזלות רק על הדף לִפְנֵי חֲמִשָּׁה, הרי הם אֲסוּרִין, כיון שאנו תולים שהגוזלות שהכין בערב יום טוב הלכו להם, ואלו באו ממקום אחר, והרי הם אסורים משום מוקצה: מוכיחה הגמרא ממשנתינו כשיטת רבי חנינא: לֵימָא מְסַיַּיע לֵיהּ לְרַבִּי חֲנִינָא, דְּאָמַר רַבִּי חֲנִינָא, רוֹב וְקִרְעוֹב – דבר שאנו מסופקים בו מאין הוא בא להתיר או לאסור, ואפשר לתלות כצד אחד שבא מרוב העולם, או לתלות כצד השני שבא ממקום קרוב שיש שם רק מיעוט, אזי חֲלַשׁ אַחַר הָרוֹב ולא אחר הקרוב. ובן במשנתינו, מסופקים אנו אם הגוזלות שנמצאו לפני הקן באו מתוך הקן שהוא 'קרוב' והרי הם מותרים, שהרי הזמינם בערב יום טוב. או שבאו מן ה'רוב' דהיינו ממקומות אחרים בעולם, והרי הם אסורים משום מוקצה. וכיון ששנינו שאסורין הרי מוכח כרבי חנינא שתולין ב'רוב' ולא ב'קרוב'. דוחה הגמרא: אָמַר אַבָּיֵי, מדובר במשנה בְּאופן שיש דַּף הבולט מהשובך החוצה ויונים שאינם מהשובך דרכן לנוח עליו. ובאופן זה, גם הגוזלות שאינם מן השובך 'קרובים' הם, ולכך תולים שהגוזלות שנמצאו לפני הקן באו מאותו דף ואסורים, שהרי לא זימנם מערב יום טוב. ונמצא שאין ראיה ממשנתינו לכללו של רבי חנינא. עוד דוחה הגמרא באופן אחר: רָבָא אָמַר, מדובר במשנה בְּשובך שיש בו שְׁנֵי קִנִּין הבנויים זוֹ לְמַעְלָה מִזּוֹ עַכְרָנָן, והיו בשניהם גוזלות בערב יום טוב וזימן רק מאחת מהן, וכשבא ביום טוב, לא מצא גוזלות בתוך הקן שזימן אלא לפני אותו הקן, ואילו בקן שלא זימן לא מצא גוזלות כלל. וכיון שהגוזלות שהוכנו אינם במקומם, וגם שהגוזלות המוקצים יצאו מקינם, ושני הקינין 'קרובים' למקום שנמצאו הגוזלות, חוששין שמא הגוזלות שזומנו הלכו להם, ואלה שנמצאו לפני הקן באו מהקן שלא זימן. ומעתה אין ראיה כלל לכללו של רבי חנינא, שכן במשנתינו שניהם 'קרובים' הם. ומבאר רבא את חידוש המשנה לפי פירושו: וְלֹא מְבָעֲיָא – לא הוצרך התנא לחדש את דינו על מקרה שזִּמַּן גוזלות בַּתַּחְתּוֹנָה – בקן התחתון וְלֹא זִמַּן בָּעֶלְיוֹנָה, וּמָצָא בַּתַּחְתּוֹנָה – לפני הקן התחתון וְלֹא מָצָא בָּעֶלְיוֹנָה גוזלות כלל, שבאופן זה פשוט דַּאֲסִירָן, משום דְּאַמְרִינַן, הָנָךְ – הגוזלות שזימן מהתחתון אָזְלוּ לְעַלְמָא, וְהָנָךְ – גוזלות העליון המוקצים, אִשְׁתַּרְבּוּבֵי אִשְׁתַּרְבּוּב וְנָחוּת – נשתרבבו וירדו לדף שלפני הקן התחתון, שהרי דרכם בכך. אֶלָּא אֲפִילּוּ במקרה הפוך, שזִּמַּן גוזלות שבָּעֶלְיוֹנָה וְלֹא זִמַּן גוזלות שבַּתַּחְתּוֹנָה, וּבָא וּמָצָא בָּעֶלְיוֹנָה – לפני הקן העליון וְלֹא מָצָא בַּתַּחְתּוֹנָה גוזלות כלל, על אף שיותר מסתבר שהגוזלות שנמצאו באו מהקן העליונה המזומנת ומותרים, שהרי גוזלות קטנים אין דרכם לטפס מהתחתונה לעליונה, השמיענו התנא דְּהָנָךְ נָמֵי אֲסִירֵי – אף באופן זה אסורים, כיון דְּאַמְרִינַן הָנָךְ אָזְלוּ לְעַלְמָא – חוששין שאותן שזימן הלכו להם, וְהָנָךְ קְרוּבֵי קָרִיב וְכָלִיקוּ – גוזלות התחתונה טיפסו ועלו לדף שלפני הקן העליון, והרי הם אסורים ואין אומרים שאין דרך הגוזלות לטפס:

* * *

שנינו במשנה: וְאִם אֵין שָׁם – בסביבות הקן שזימן בערב יום טוב אֶלָּא חַן – הגוזלות שזימן בלבד, חֲרֵי אֵלּוּ – הגוזלות שמצא ביום טוב לפני הקן מוּתָּרִין, שאנו תולים שהם אלו שזימן מאתמול: מבררת הגמרא: הֵיכִי דָּמֵי – באלו יונים מדובר, אִילֵימָא בְּמִפּוֹרְחִין – יונים גדולות הפורחות למרחוק, מדוע התירה המשנה יונים אלו, הלא אִיכָּא לְמֵימַר, הָנָךְ גוזלות שזימן אתמול אָזְלוּ לְעַלְמָא, וְהָנֵי שנמצאו לפני הקן אַחֲרִינֵי נִינְהוּ, ומוקצים הם. אֶלָּא בהכרח מדובר בְּגוזלות מְדַדִּין – קטנים שאינם פורחים באויר, ולכך אין חוששין שבאו מרחוק. ועדיין מבררת הגמרא באיזה אופן מדובר, אִי דְּאִיכָּא קֵן אחר של גוזלות שלא הוכנו בְּתוֹךְ חֲמִשָּׁה אַמָּה מהקן שזימן, מדוע התירה המשנה גוזלות אלו שנמצאו, הרי אפשר שאלו שזימן הלכו להם, ואלו שמצא אַדַּדְווֹיֵי אַדַּדְווּ – באו מן הקן האחר, שהרי גם גוזלות קטנים דרכם לדדות עד חמישים אמה ממקום שובך שלהם. וְאִי דְּלֵיכָּא קֵן בְּתוֹךְ חֲמִשִּׁים אַמָּה, אם כן פְּשִׁיטָא דְּהֵם מוּתָּרִין, דְּאָמַר מַר עוּקְבָא בַּר חָמָא, כָּל הַמַּדָּה אֵין מְדָדָה יוֹתֵר מֵחֲמִשִּׁים אַמָּה, וודאי גוזלות אלו באו מכאן ולא ממקום אחר. מבארת הגמרא: לְעוֹלָם דְּאִיכָּא קֵן בְּתוֹךְ חֲמִשִּׁים אַמָּה, וּכְגוֹן דְּקַיְימָא בְּקֶרֶן זָוִית – שבין קן לקן מפסיק קרן זוית של בנין, ומשום כך אי אפשר לראות מקן זה לקן זה. ובאופן זה החידוש הוא, מַהוּ דְּתֵימָא כיון שיש שובך אחר בתוך חמישים אמה, יש לחשוש שהגוזלות שנמצאו אַדַּדְווּי אַדַּדְווּ – דידו והגיעו מאותו שובך ומוקצים הם, קָא מַשְׁמַע לָן שאין לחוש לכך, שכן דרכו של גוזל שרק כָּל הֵיכָא דִּמְדַדָּה וְהָדַר חָזֵי לְקִנֵּיהּ מְדָדָה – כל עוד הוא רואה את הקן שממנו יצא, הרי הוא מדדה, וְאִי לֹא, לֹא מְדָדָה. ולכך כיון שאין הקינים רואים זה את זה, אין לחשוש שהגוזלות באו משם, והרי הם מותרים:

משנה

בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, אֵין נוֹטְלִים אֶת הָעֲלִי – דף עבה מעץ שכותשים בו חיטים, כדי לְכַסֵּא – לחתוך עָלָיו בָּשָׂר, כיון שהעלי הוא כלי שמלאכתו לאיסור, ואוסרים בית שמאי לטלטלו אף לצורך גופו, דהיינו להשתמש בו למלאכה אחרת המותרת ביום טוב. וּבֵית הִלֵּל מַתִּירִין לטלטלו לצורך גופו כדי לקצב עליו בשר, שלא אסרו לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור אלא לצורך הכלי עצמו כגון להעבירו מחמה לצל.

עוד נחלקו בדין אחר: בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, שחט בהמה ביום טוב והפשיט את עורה אֵין נוֹתְנִין אֶת הָעוֹר לִפְנֵי הַדּוֹרְסָן – במקום דריסת בני אדם כדי לעבדו מיד שלא יתקלקל, שדריסת הרגל בעור היא תחילת עיבודו. וְלֹא יַגְבִּיהֶנּוּ לטלטלו אחר הפשטתו, שמוקצה הוא, אֶלָּא אִם כֵּן יֵשׁ עִמּוֹ כְּזַיִת בָּשָׂר, שעל ידי כן בטל העור לגבי הבשר ומתירו בטלטול. וּבֵית הִלֵּל מַתִּירִין בשניהם משום שמחת יום טוב. שאם לא נתיר לו, יִמָּנַע מלשחוט בהמות ביום טוב לצורך החג, כדי שלא יפסיד את העור:

* * *

גמרא

שנינו במשנה שנחלקו בית שמאי ובית הלל אם מותר ליטול עלי לקצב עליו בשר. מביאה הגמרא על כך: תָּנָא בברייתא, וְשָׁוִין בית שמאי ובית הלל שֶׁאִם כבר קִצֵּב עָלָיו בָּשָׂר ואין לו צורך יום טוב בעלי, שֶׁאָסוּר לְטַלְטְלוֹ לצורך הכלי עצמו כגון להעבירו מחמה לצל.

אָמַר אַבָּיֵי, מַחֲלוֹקֶת בית שמאי ובית הלל אינה אלא בֶּעָלֵי, אֲבָל בְּכלי המכונה תַּבְרָא גַּרְמֵי – שובר עצמות, והוא עשוי לקצב עליו בשר לִדְבָרֵי הַכֹּל מוּתָּר ליטלו כדי לקצב עליו בשר. שואלת הגמרא: פְּשִׁיטָא שמותר, הרי רק 'עֲלֵי' תָּנַן שאסרוהו בית שמאי, משום שמלאכתו לאיסור, אבל כלי העשוי לקצב עליו בשר מלאכתו להיתר הוא. מיישבת הגמרא: החידוש בזה, מַהוּ דְּתֵימָא, הוּא הַדִּין דַּאֲפִילּוּ תַּבְרָא גַּרְמֵי נָמֵי אסרו בית שמאי לטלטלו כדי לקצב עליו, מחשש שמא לאחר שיטלנו יחזור בו ולא יקצב עליו, ונמצא שטרח ביום טוב שלא לצורך, וְהַאי דְּקָתָנֵי – ומה ששנו במשנתינו 'עֲלֵי' אין הכוונה למעט 'תברא גרמי', אלא לְהוֹדִיעֲךָ כֹּחָן – כח ההיתר דְּבֵית הִלֵּל, דַּאֲפִילּוּ ב'עלי' שהוא דָּבָר שֶׁמְּלַאכְתּוֹ לְאִיסּוּר נָמֵי שָׁרוּ בית הלל, אך בית שמאי אוסרים גם בתברא גרמי, קָא מַשְׁמַע לָן – שבית שמאי התירו לטלטל 'תברא גרמי' כדי לקצב בו.

אִיכָּא דְּאָמְרִי שאביי עצמו השיב על מה שהקשו לו 'פשיטא'. אָמַר אַבָּיֵי, אמנם לֹא נִצְרְכָה – לא הוצרכתי לחדש ש'תברא גרמי' מותר לדברי הכל, שהרי שנו שרק 'עלי' אסור ולא 'תברא גרמי'. אֶלָּא החידוש בדברי הוא שַׁאֲפִילּוּ תַּבְרָא גַּרְמֵי חֲדָתֵי – חדש, התירו בית שמאי, מַהוּ דְּתֵימָא

המשך בעמוד קלב

כיון שהכלי חדש יש לאסור לטלטלו, מחשש שמא לבסוף מְמַלֵּךְ – ימלך בדעתו לחוס עליו וְלֹא תָּבַר עֲלָהּ – ולא ישבור עליו עצמות, ונמצא שטרח לחינם ביום טוב. קָא מַשְׁמַע לָן שאף בזה התירו בית שמאי לטלטל ולקצב בו ביום טוב, ולא חששו שמא ימלך ויחוס עליו.

מקשה הגמרא על אביי: וְכִי בֵּית שַׁמַּאי לֹא חָיְישִׁי לְאַמְלוּבֵי, וְהָתַנְיָא, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, אֵין מוֹלִיכִין – מביאים ממקום רחוק מַטָּה וְסַכִּין אֲצֶל בְּהֵמָה כדי לשוחטה, וְלֹא בְּהֵמָה אֲצֶל מַטָּה וְסַכִּין, משום שחוששין שמא אחר שיטרח ויוליך את הסכין או את הבהמה, ימלך מלשחוט את הבהמה, ונמצא שטרח ביום טוב שלא לצורך. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, מוֹלִיכִין זֶה אֲצֶל זֶה, ואין חוששים שימלך בדעתו. וכמו כן בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, אֵין מוֹלִיכִין תַּבְלִין וְסַדּוּד [–בובנה] אֲצֶל מְדוֹכָה הנמצאת בריחוק מקום, לצורך כתישת התבלין, וְלֹא מְדוֹכָה אֲצֶל תַּבְלִין וְסַדּוּד, שמא ימלך בדעתו ונמצא שטרח לחינם. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, מוֹלִיכִין זֶה אֲצֶל זֶה. ונמצא מבואר שבית שמאי חוששים שמא ימלך, ואיך סבר אביי שהתירו לטלטל 'תברא גרמי' ולא חששו שימלך. מתרצת הגמרא: הָכִי הַשְׁתָּא – מה ענין זה לזה, בִּשְׁלָמָא בִּבְהֵמָה יש לחשוש דְּאָתֵי לְאַמְלוּבֵי, משום דְּאָמַר, נְשִׁבַּק הַאי בְּהֵמָה כְּחוּשָׁה וּמַייְתֵינָא בְּהֵמָה אַחֲרִיתִי דְּשַׁמְּנָה מִינָּהּ – נניח בהמה זו הכחושה ונביא בהמה אחרת שמנה ממנה. וכן בְּקֻדָּרָה נַמִּי יש לחשוש דְּאָתֵי לְאַמְלוּבֵי ולא ידוך את התבלין, משום דְּאָמַר, נְשִׁבַּק הַאי קֻדָּרָה דְּבָעְיָא תַּבְלִין, וּמַייְתֵינָא אַחֲרִיתִי דְּלָא בָּעְיָא תַּבְלִין – נניח את התבשיל הזה שזקוק לתבלין כגון בשר ובצלים, ונביא תחתיו תבשיל אחר שראוי לאוכלו בלא תבלין כגון כרוב ולפת, אבל הָכָא – בתברא גרמי מַאי אִיכָּא לְמֵימַר – מדוע יחששו, וכי מְמַלֵּךְ וְלֹא תָּבַר – ימלך ולא יקצב את הבשר כלל, והרי בֵּינַיִן דְּשָׁחֲטָהּ לְתִבְירָא קַיְימָא – כיון שנשחטה הבהמה הרי היא עומדת לכך:

* * *

שנינו במשנה: בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים אֵין נוֹתְנִין אֶת הָעוֹר של בהמה שנשחטה היום, לפני הדורסן, ואף אסור לטלטלו. ובית הלל מתירין: מביאה הגמרא על כך: תָּנָא בברייתא, וְשָׁוִין בית שמאי ובית הלל שֶׁמּוּלְחִין עָלָיו – על גבי העור כְּשֵׁר לְצָלִי, על אף שמכוין שהמלח יועיל לעיבוד העור, שכיון שזו מליחה ועיבוד כלאחר יד התירוה חכמים משום שמחת יום טוב, שלא ימנע מלשחוט בהמה ביום טוב מחשש שיפסיד את עורה. מבארת הגמרא: אָמַר אַבָּיֵי, דין זה שהתירו למלוח לֹא שָׁנוּ אֶלָּא כשמולח את הבשר לְצָלִי שמליחתו מועטת, אֲבָל למלוח על העור בשר לְבישול בְּקֻדָּרָה לֹא התירו, כיון שמליחתו מרובה ונמצא מולח את העור כעיבוד גמור, ולא התירוהו משום שמחת יום טוב. שואלת הגמרא: פְּשִׁיטָא שלא התירו מליחת קדירה, שכן 'רשוין שמולחין עליו בשר לְצָלִי' תָּנַן בברייתא, ואיזה תוספת חידוש יש בדברי אביי. משיבה הגמרא: הָא קָא מַשְׁמַע לָן אביי, דַּאֲפִילּוּ מולח לְצָלִי, אם מלחו הרבה כְּעֵין מליחת קְדָרָה, אָסוּר לעשות כן על גבי העור. ולא כל מליחה לצלי מותרת.

* * *

מביאה הגמרא דין חדש בענין עיבוד ביום טוב: תָּנוּ רַבָּנָן, אֵין מוֹלְחִין אֶת הַחֲלָבִים ביום טוב כדי שלא יסריחו, וְאֵין מְהַפְּכִין בָּהֶן, מפני שהוא מעבד. מְשׁוּם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אָמְרוּ, שׁוֹטְחָן בְּרוּחַ עַל גַּבֵּי יְתֵדוֹת. אָמַר רַב מַתָּנָה, הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ. אִיבָּא דְּאָמְרִי, אָמַר רַב מַתָּנָה, אֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ. שואלת הגמרא: בִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, מובן מדוע אֲצְטְרִיךְ לחדש שהלכה כרבי יהושע, שכן סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא שכיון שהכלל הוא שָׁוִין וְרַבִּים הֲלָכָה כְּרַבִּים, תהא ההלכה כחכמים שאוסרים לשטוח את החלבים ברוח, קָא מַשְׁמַע לָן רב מתנה שכאן הֲלָכָה כְּיָחִיד - רבי יהושע. אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר שרב מתנה אמר אֵין הֲלָכָה כרבי יהושע, קשה, הלא פְּשִׁיטָא שהדין כן, שהרי יָחִיד וְרַבִּים הֲלָכָה כְּרַבִּים. משיבה הגמרא: החידוש בדברי רב מתנה, מַהוּ דִּתֵּיתְיָא שבהיתר זה של שטיחת החלבים ביום טוב מִסְתַּבֵּר טַעֲמֵיהּ דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, דְּאִי לֹא שָׁרִית לֵיהּ – כיון שאם לא תתיר לו, יש לחשוש שמא מְמַנַּע וְלֹא שָׁחֵט, קָא מַשְׁמַע לָן רב מתנה שאף על פי כן אין הלכה כרבי יהושע ואסור לשטוח חלבים ברוח על גבי יתדות.

מבואר שחכמים אוסרים לשטוח את החלבים ברוח ביום טוב, על אף שיופסדו החלבים בכך, ויבא להימנע מתחילה לשחוט ותתמעט שמחת יום טוב. מקשה הגמרא: וּמַאי שְׁנָא שטיחת חלבים שלא התירוהו, מֵעוֹר לְפָנֵי הַדּוֹרְסָן שהתירו בית הלל כדי שלא ימנע משמחת יום טוב.

מתרצת הגמרא: הָתָם – בשטיחת עור לפני הדורסן, לֹא מוֹכְחָא מִלְּתָא שעושה כן לצורך עיבוד, מְשׁוּם שאפשר שעושה כן לצורך יום טוב, דְּחָזֵי לְמִזְּנָא עֲלֵיהּ – שראוי לשבת עליו, ולא יסברו לומר שהתירו חכמים עיבוד עור ביום טוב, אבל הָכָא – בשטיחת חלבים לפני הרוח, חששו שמא אָתֵי לְמֵימַר, מַאי טַעֲמָא שָׁרִיוּ לִי רַבָּנַן לשוטחם, כֵּי הֵיכִי דְּלֹא לְסָרַח, ומתוך כך יבוא להתיר ביום טוב אף מליחת חלבים, שיאמר מַה לִּי לְמִשְׁטְחִינְהוּ מַה לִּי לְמִמְלְחִינְהוּ – מה יש לחלק בין שטיחת החלבים למליחתם. ולכך אסרו חכמים אף את שטיחתם.

* * *

מותר למלוח בשר ביום טוב רק אם רוצה לאוכלו בו ביום. מביאה הגמרא אופנים שהתירו למלוח אף בשר שאינו אוכלו ביום טוב: אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, מוֹלֵחַ אָדָם כַּמָּה חֲתִיכוֹת בָּשָׂר בְּבַת אַחַת, אַף עַל פִּי שֶׁבִּיום טוב עצמו אֵינוֹ צָרִיךְ אֶלָּא לַחֲתִיכָה אַחַת. משום שאין כאן אלא טירחה אחת שהרי מולחן ביחד. ועוד מצינו אופן אחר שהתירו, כְּפִי שֶׁרַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה הִיה מַעֲרִים וּמָלַח גַּרְמָא גַּרְמָא – חתיכה חתיכה. כלומר, אחר שמלח חתיכה אחת לצורך היום היה שב ואומר שאינו רוצה לאכול חתיכה זו היום אלא אחרת, וכך ממשיך עד שמולח את כל הבשר שבידו. והתירו לעשות כן, משום שאם לא כן יסריח הבשר, וימנע מלשחוט לצורך שמחת יום טוב:.

משנה

בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, אֵין מְסַלְּקִין אֶת הַתְּרִיסִין – דלתות הפתחים בְּיוֹם טוֹב, וּבֵית הִלֵּל מַתִּירִין אַף לְהַחֲזִיר את הדלתות ולסגור בהם את הפתחים. ובגמרא יתבאר פרטי המחלוקת וטעמיהם:

גמרא

מבארת הגמרא: מַאי תְּרִיסִין – באיזה תריסין נחלקו בית שמאי ובית הלל. אָמַר עוּלָּא, בִּתְרֵיסֵי חֲנוּיוֹת – דלתות הסוגרות פתחי החנויות [שאינן מחוברות לקרקע] בלילה, שהיו מוכרי תבלין מסלקין את הדלת מן הציר ונותנים אותה לפני החנות, ושוטחים עליה תבלינים למוכרם, ושוב מחזירין את הדלת למקומה. ובדלתות אלו, דעת בית שמאי שאסור לסלקם מן הציר ביום טוב, ובית הלל מתירים משום שמחת יום טוב, שיוכלו למכור תבלין ומיני מאכל לצורך החג.

* * *

שנינו במשנה: שבית הלל מתירין אף להחזיר את התריסין. וְאָמַר עוּלָּא, שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים הִתִּירוּ חכמים לעשות את סוֹפָן, מְשׁוּם תְּחִלָּתָן – כדי שלא ימנעו מלעשות את תחילתן. וְאֵלּוּ הֵן, נתינת עוֹר בהמה שנשחטה ביום טוב לִפְנֵי הַדּוֹרְסָן – במקום דריסת בני אדם ביום טוב, שבכך יעבד העור ולא יפסד, כיון שאם לא היו מתירים, היו נמנעים מלעשות את תחילת המעשה, דהיינו שחיטת הבהמה לצורך שמחת החג, מחשש שיפסד העור. וְכן התירו להחזיר תְּרִיסֵי חֲנוּיוֹת בסיום המכירה ביום טוב, כיון שלולא כן היו נמנעים בתחילה מלפתוח את החנויות ולא היו מספקים צרכי החג. וְכן התירו חֲזָרַת רְטִיָּה בַּמְּקֻדָּשׁ – להחזיר תחבושת רפואה בשבת, באופן שהסירה הכהן ממכה שבידו לצורך עבודה במקדש משום חציצה. ואף שאסרו חכמים רפואה בשבת משום גזירה שמא ישחוק סממני רפואה שהיא מלאכת טוחן, במקדש התירו, משום שאם לא כן, היה נמנע הכהן בתחילה מלהסירה, ולא היה יכול לעבוד במקדש משום חציצה.

מוסיפה הגמרא דין רביעי שהתירו סופו משום תחילתו: וְרַחֲבָא אָמַר רַבִּי יְהוּדָה מוסיף. גבי עמי הארץ שגזרו חכמים שהם בחזקת טמאים ומטמאים אוכלים ומשקים במגעם, הואיל ואינם בקיאים להישמר מן הטומאה. אך בזמן ה'רגלים' שכל העם נאספים במקדש, תיקנו חכמים שיחשבו בחזקת טהורים, כדי שלא יתביישו בכך שה'חברים' [–תלמידי חכמים] יתרחקו מהם כדי לשמור את מאכליהם בטהרה. מצינו אַף בענין זה שהתירו סופו משום תחילתן. ב'חבר' הַפּוֹתֵחַ חָבִיתוֹ למכור יין בירושלים ברגל, וְכן 'חבר' הַמַּתְחִיל למכור בְּעִיסָּתוֹ עַל גַּב – לצורך חֲרֵגֶל, ונגעו עמי הארץ ביינו ועיסתו, וְאַלִּיבָּא דְּרַבִּי יְהוּדָה דְּאָמַר, שהחבר יִגְמוֹר למכור בחזקת טהרה את היין והעיסה שנותרו אף לאחר הרגל, משום שאם לא כן ימנע בתחילה מלפתוח את חביתו ולהתחיל בעיסתו, לצורך עולי הרגל.

מקשה הגמרא: מה החידוש בדברי עולא שבעוֹר לִפְנֵי הַדּוֹרְסָן התירו סופו משום תחילתו, והלא כבר תָּנִינָא במשנתינו (לעיל ע"א), 'ובית הלל מתירין' ליתן את עור הבהמה השחוטה לפני הדורסן. מתרצת הגמרא: מַהוּ דְּתֵימָא – בלא דברי עולא היינו אומרים, דְּסַעֲמֵיהוּ דְּבֵית הִלֵּל במשנתינו אינו משום שהתירו סופן משום תחילתן, אלא מְשׁוּם דְּחָזֵי לְמִזְּנָא עֲלֵיהּ – שמחמת שטיחתו ראוי העור לשבת עליו, והרי זה צורך יום טוב, וּמטעם זה אֲפִילּוּ אם הופשט העור מֵעֲרֶב יוֹם טוֹב נַמִּי יהיה מותר לשוטחן לפני הדורסן, קָא מַשְׁמַע לָן שטעם ההיתר הוא מפני שהתירו סוֹפָן מְשׁוּם תְּחִלָּתָן, שלא ימנע מלשחוט ביום טוב, ומטעם זה רק עור בהמה דְּנשחטה בְּיוֹם טוֹב אֵין – מותר לשוטחה, אך דְּעֶרֶב יוֹם טוֹב לֹא התירו, משום שלא שייך בזה 'התירו סופו משום תחילתו', שהרי אף אם נאסור עליו לשטוח את העור לא ימנע מלשחוט, שהרי יכול לשטחו בערב יום טוב ולא יפסד העור.

ממשיכה הגמרא להקשות: מה החידוש בדברי עולא שבתְּרֵיסֵי חֲנוּיוֹת 'התירו סופן משום תחילתן', והלא דין זה נַמִּי תָּנִינָא במשנתינו [וּבֵית הִלֵּל מַתִּירִין אַף לְהַחֲזִיר]. מתרצת הגמרא: מַהוּ דְּתֵימָא דְּסַעֲמֵיהוּ דְּבֵית הִלֵּל במשנתינו אינו משום שהתירו סופן משום תחילתן, אלא שאין בזה איסור כלל, מְשׁוּם דְּאֵין בְּנֵין בְּכֵלִים וְאֵין סְתִירָה בְּכֵלִים, וכיון שאותן חנויות דינם ככלים, שהרי אינן מחוברות לקרקע, אין בהחזרת דלתותיהן משום בונה, וּמטעם זה, אֲפִילּוּ דלתות דְּתֵיבות שבָּהֶם כיון שהם כלים, אף שאין בהן צורך יום טוב נַמִּי יהיה מותר לסלקן ולהחזירן ביום טוב. קָא מַשְׁמַע לָן עולא שאינו מותר מעיקר הדין אלא 'הִתִּירוּ סוֹפָן מְשׁוּם תְּחִלָּתָן', ולפי זה רק דלתות דְּחָנֻיּוֹת שיש בתחילתם סילוק לצורך יום טוב, אֵין – מותר גם להחזירן בסופם, אבל דלתות דְּבָתִּים שאין בסילוקן ובהחזרתן שום צורך יום טוב, לֹא הותרו כלל.

ממשיכה הגמרא להקשות: דין זה שהתירו חֲזָרַת רְטִיָּה בַּמְּקֻדָּשׁ נַמִּי תָּנֵינָא. מַחֲזִירִין רְטִיָּה בַּמְּקֻדָּשׁ אֲבָל לֹא בַּמְּדִינָה, ומה חידש בזה עולא. מתרצת הגמרא: מַהוּ דְּתֵימָא, מַעֲמָא מַאי מותר להחזיר רטיה במקדש, מְשׁוּם דְּאֵין איסורי שְׁבוּת [–דרבנן] בַּמְּקֻדָּשׁ כלל, ומטעם זה, אֲפִילּוּ כֹּהֵן דְּלָאו בַּר עֲבוֹדָה הוּא יהא מותר להחזיר רטיה במקדש, קָא מַשְׁמַע לָן עולא ש'שבות' אסורה במקדש, וההיתר כאן הוא מטעם שהתירו סוֹפָן מְשׁוּם תְּחִלָּתָן, ורק לכהן דְּבַר עֲבוֹדָה, אֵין – התירו להחזירה, שלולא כן ימנע מלעבוד, אך לכהן דְּלָאו בַּר עֲבוֹדָה, לֹא התירו.

מקשה הגמרא על רחבא: מה החידוש בדבריו שחבר הַפּוֹתֵחַ אֶת חָבִיתוֹ ברגל, התיר לו רבי יהודה לגמור למכור אחר הרגל. והלא דין זה נַמִּי תָּנֵינָא, הַפּוֹתֵחַ אֶת חָבִיתוֹ וּמַתְחִיל בְּעִיסָּתוֹ עַל גַּב חֲרֵגֶל, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר יִגְמוֹר, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים לֹא יִגְמוֹר. מתרצת הגמרא: מַהוּ דְּתֵימָא – בלא דברי רחבא היינו אומרים שטעמו של רבי יהודה הוא משום שטּוּמְאַת עַם הָאָרֶץ בְּרֶגֶל בְּטֻהֳרָה שָׁוְיוּהָ רַבָּנָן – החשיבו חכמים את טומאת עמי הארץ ברגל כטהרה לגמרי, ולכן כל מאכל שנגעו בו ברגל לא נטמא כלל, וּמטעם זה אַף עַל גַּב דְּלֹא הָתָחִיל למכור ברגל את היין והעיסה, אלא שסתם נגעו בהם עמי הארץ בזמן הרגל, נַמִּי טהורים, קָא מַשְׁמַע לָן רחבא, שלא התיר רבי יהודה לגמור אחר הרגל אלא מפני שהתירו סוֹפָן מְשׁוּם תְּחִלָּתָן – כדי שלא ימנע בתחילה מלפתוח את חביתו ולהתחיל בעיסתו לצורך עולי הרגל. אבל לא החזיקו אותם בטהרה גמורה בזמן הרגל. ולכך רק אם הַתָּחִיל למכור ברגל, אֵין – הותר לו לגמור אחר הרגל, אבל לֹא הָתָחִיל, לֹא יגמור.

שואלת הגמרא: וְעוּלָּא מַאי טַעֲמָא לֹא אָמַר הָא – את ההלכה שהוסיף רחבא בענין מכירת יין ועיסה לאחר הרגל. משיבה הגמרא: בְּפִלּוּגְתָּא לֹא קָא מַיְירִי – עולא לא מנה אופן השנוי

המשך בעמוד קסד

במחלוקת. והואיל וחכמים חולקים על רבי יהודה בדין זה,
וסוברים שלא התירו לגמור, לכן לא מנאה. מקשה הגמרא על
תירוץ זה: והלא הָנָךְ נַמֵּי פְּלוּגְתָּא נִינְהוּ – גם בדינים שהביא עולא,
יש מהם השנויים במחלוקת, שהרי בית שמאי חולקים על בית
הלל בנתינת העור לפני הדורסן ובהחזרת התריסין. מתרצת
הגמרא: בֵּית שַׁמַּאי בִּמְקוֹם בֵּית הִלֵּל אִינָהּ מְשָׁנָה – כיון שהלכה
נקבעה כבית הלל, הרי דעת בית שמאי החולקים אינה מחשיבה
דינים אלה כשנויים במחלוקת.

* * *

חוזרת הגמרא לדון במחלוקת בית שמאי ובית הלל בדין תריסי
חנויות: מַתְנִיתִין – משנתינו שמבואר בה שבית שמאי ובית הלל
נחלקו גם על סילוק התריסין ולא רק על החזרתן, דְּלֹא כִּי הָאי תַּנָּא
הסובר שבסילוק מודים בית שמאי. דְּתַנְיָא, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן
אַלְעָזָר, מוֹדִים בֵּית שַׁמַּאי וּבֵית הִלֵּל שֶׁמְּסַלְּקִין אֶת הַתְּרִיסִין בְּיוֹם טוֹב,
לֹא נֶחְלְקוּ אֶלָּא לְהַחֲזִיר. שֶׁבֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים אֵין מַחֲזִירִין, וּבֵית הִלֵּל
אוֹמְרִים אַף מַחֲזִירִין. מוסיפה הברייתא עוד בדין זה: בַּמֶּה דְּבָרִים
אֲמוּרִים שנחלקו ואסרו בית שמאי להחזיר את התריסין, בְּשֶׁיֵּשׁ לָהֶן
– לדלתות ציר המחברן לפתח החנות, ולכך חיבורן או הסרתן
דומים לבונה או לסותר, אֲבָל אִם אֵין לָהֶן צִיר, דִּבְרֵי הַכֹּל מוּתָּר,
שאין חיבורן או פירוקן דומה לבונה או לסותר.

מקשה הגמרא: וְהָתַנְיָא – הלא שנינו בברייתא אחרת להיפך, בַּמֶּה
דְּבָרִים
אֲמוּרִים שנחלקו והתירו בית הלל בְּשֶׁאֵין לָהֶן צִיר, אֲבָל יֵשׁ לָהֶן צִיר
דִּבְרֵי הַכֹּל אֲסוּר. מתרצת הגמרא: אָמַר אַבָּיֵי, ישנם שלשה חילוקי
דינים בדלתות. בְּאוֹפֶן שֶׁיֵּשׁ לָהֶן צִיר מִן הַצַּד – שיש צירים משני
צידי הדלת, דִּבְרֵי הַכֹּל – מודים בית הלל לבית שמאי שאָסוּר
לחברו או לפרקו. באופן שאֵין לָהֶן צִיר כָּל עִיקָּר, דִּבְרֵי הַכֹּל –
מודים בית שמאי לבית הלל שמּוּתָּר, כִּי פְּלִיגִי בְּשֶׁיֵּשׁ לָהֶן צִיר אחד
בָּאֶמְצַע הדלת הנתחב באמצע הפתח.